

Búcsú az éjszakától

Louis a műhelyben, mint már annyiszor, most is megállapította, hogy jól mondják a bölcsek: kinek fiatalon valamelyik érzékszerve meghibádzik, annak egy másik (szerencsés esetben több is) megerősödik. Neki például, amióta nem lát, a hallása sokkal élesebb, mint a látó társaié. A vakok iskolájában a dallamok visszajátszásában, a hangok és ritmusok megkülönböztetésében is ő a legsikeresebb az osztályban. A zongora és a húros hangszerek behangolásában is mindig ő az első. Füleinek új képessége abban is megmutatkozik, hogy a távolabbi, halk beszédek is kiválóan érti. Most is pontosan hallja az apja és anyja közti vitát, pedig a nyereggyártó műhely kis kuckóját vastag kőfal választja el attól a szobától, amelyben szülei tartózkodnak.

– Már megint egyedül hagyta a szerszámokkal! – méltatlankodik most például az anyja. – Tudod, hogy vak, de mit érdekel az téged? Tőled akár újabb kárt is tehet magában...

– Ne kezd újra anyus, ne kezd újra! – csattan fel fenyegetően az édesapja. – Tudod, hogy a magam szeme világát adnám az övéért cserébe. Nincs egy napom, hogy ne átkoznám magam a nyitva hagyott ajtóért. De te is tudod, hogy egy hároméves kisfiú kíváncsisága milyen. Ezerszer elmondtam már, hogy a ménesgazda egy hibás bankót is adott, és már vitte is a három nyeret, azért szaladtam utána, amikor észrevettem. Bár hagytam volna veszni azt a pénzt, de nekem hét éhes szájat kellett betömnöm. Különben sem attól vakult meg, hogy az a hegyes ár a szemébe szaladt, amikor elesett. A doktor úr is megmondta... Nem kellett volna hagyni, hogy az a javasasszony mindenféle ganajtapaszt tegyen rá, meg liliomlevet locsoljon belé... Tessék! Erről beszélj, ha nagy a szád!

– De hiszen épp most mondtad: kellett a pénz. A bátyjait és a nővéreit is ruházni, etetni kellett. Rosette anyó nagyon híres volt és jóval olcsóbb, mint az orvosok – mondta büntudatosan az édesanyja. – Ki gondolta, hogy elfertőzi a másik szemét is? – tette hozzá sírásra görbült szájjal. – Ugye, én tehetek róla, hisz én hívtam Rosette anyót? – kérdezte, de választ se várt, elcsuklott a hangja.

Louis-nak nem volt szüksége túl nagy képzelőerőre, hogy kikövetkeztesse: már potyognak is a könnyei. Egy ideig hiába fülelt, néhány szót nem hallott tisztán, de érzekelte, hogy apja valami megnyugtatósfélét mondhatott, mert a hirtelen felerősödő zokogás lassan alábbhagyott, majd abbamaradt. Megint az anyja hangját hallotta.

– Nem akartalak megbántani, apus, csak úgy megijedtem, amikor benéztem a műhelybe, s azt

láttam, hogy megint valami árral játszik. Te meg megint egyedül hagyta...

– Még csak tizenkét éves, miért ne játszana? Iskolaszünet van. Örülhetnél, hogy végre itthon van, hogy hazajött Párizsból és jól érzi magát.

– De hiszen örülök! Csak féltem. Olyan jó lenne, ha nem engedné be a műhelybe – fogta kéréllőre az édesanyja. – Annyi mást játszhatna.

Amit ezután hallott, azon Louis jót mosolygott. Egyrészt, azon, hogy az apja hirtelen nagyon halványan kezdett beszélni és ő mégis hallott mindent, másrészt pedig azon, hogy jól sejtette, hogy ez be fog következni. Tudta, hogy édesapja mindenre képes, csak a titoktartásra nem. Ő is mindig kiszedett belőle mindent, ami érdekelte. Már hetekkel a karácsony előtt mindig megtudta, hogy milyen ajándék várja. Most is, mintha egy gát szakadt volna át, úgy zubogtak apjából a büszke szavak. Sok minden neki is újdonság volt:

– Megígértem neki, hogy senkinek nem árulom el. Ez egy nagyon nagy titok... Úgy, hogy a vacsora után, amikor megmutatja majd a dolgot, légy szíves, csinálj úgy, mint aki nagyon meglepődik... Hol is kezdjem? – töprengett hangosan. – Emlékszel arra, hogy amikor még az itteni iskolában, az ép szemű gyerekekkel együtt tanult, hetekig sírt, amiatt, hogy ő egész életében nem olvashat el egyedül sem egy könyvet, sem egy újságot, még csak egy levelet sem, mindig mások felolvasására szorul majd? No, akkor kezdett betűket faragtatni velem. Megcsináltam neki az egész ábécét. Azt tapogatta oda-vissza hónapokig, míg fel nem adta. Még lemezbe kalapálva is csak kettőt vagy hármat tudott megkülönböztetni. Szegény pedig igencsak igyekezett. Tavaly nyáron, amikor először volt újra itthon, újságot, hogy a párizsi vaktanodában van néhány könyv, amit domború betűkkel nyomtak, de ott se nagyon tudta olvasni senki, pedig minden diáktársa jóval idősebb nála. Azt vette a fejébe, hogy ő csinál majd egy olyan írást, amit minden vak ki tud majd tapintani. Arról ábrándozik, hogy világhírű lesz, mert az ő betűivel nemcsak olvasni, hanem írni is tudnak majd a látástalan emberek. Hogy minden világtalan az ő nevét fogja majd áldani. Azt reméli, hogy majd róla nevezik el azt az írást, mint ahogy a Cirill-ábécé is – tudod, amivel az oroszok írnak – annak nevét viseli, aki megalkotta. Braille-írás! Ugye nem is hangzik rosszul, anya?

Emlékszel, hogy tavaly ki nem lehetett venni a kezéből a szíjlukasztó-kereket? Minden kis bőrdarabba lyukakat ütött, hogy tapogathassa, de azok sem

váltak be. Úgy ment vissza Párizsba, hogy megint csalódott. De – és ez, anyus, már a titkok eleje – a mostani tanévben történt valami, ami újra lázba hozta. Amikor érte mentem, hogy elhozzam, Pignier igazgató úr behívott az irodájába. Az összes szülő közül csak engem! Leültetett, és nagyon gratulált a fiúnkhoz. Elmondta, hogy Louis-nak nagyon nehéz sora volt náluk, mert az idősebb társai bántották, gúnyolták. Sokszor látta, ahogy magányosan sírdogált egy sarokban. Akkora akaratot azonban, mint a mi Louis-unkban van, még soha egyetlen tanulóban sem látott, pedig – tette hozzá – már csaknem húsz éve tanít, és egészséges gyerekeket is oktatott. A mi fiúnk – így mondta, anyus, pontosan így – az iskola legkitűnőbb diákja. Abszolút hallása van! Zongorázásban, földrajzban, történelemben, de még számtanban is az iskola legjobbja. De – és most figyelj, anyus! – szerintem okosabb, még néhány tudósnál is. A császár megbízott – mondta nevetve – egy tüzerítést, hogy készítsen olyan írásrendszert, ami az ütegeknél éjszaka az arcvonalban gyertyagyújtás nélkül is jól olvasható. Csinált is egy pontokból álló letapogatható írást, de olyat – hahotázott egy nagyot –, amit egyetlen katona sem volt képes megtanulni. A Francia Tudományos Akadémia nagyon megdicsérte a századost (ha jól emlékszem Barbier-nek hívták), s írásba adta: igazi tudóshoz méltó munkát végzett. Csakhogy használni mégse tudták, amit kitalált. Végül kínjában, hogy szegyenben ne maradjon, már arra fanyalodott, hogy száz-száz frankot ígért a saját katonáinak, ha megtanulják ezt a furcsa titkosírást. Hiába volt azonban az igyekezetük, egytől egyig képtelenek voltak rá. Erre idejött az iskolába, hátha a vakok mennek vele valamire. Erre tudja mi történt? – kérdezte tőlem az igazgató úr. – Louis, amikor harmadszor is visszajött az illető, jó tanácsokkal igyekezett segíteni rajta. Elmondta a századosnak, hogy miért nem jó az írása, mit kellene változtatni rajta, hogy használhatóbb legyen. És – így mondta, anyus, pontosan így – mindenben a maguk fiának volt igaza. Ez a Barbier, vagy hogy is hívják, meg paprikapirosan kiabált vele, majd nagy dühösen elrohant. Azzal csapta ránk az ajtót, hogy ha az akadémia bölcseinek megfelelt az írása, nehogy már egy tizenéves gyerek akarja őt mesterségre tanítani. Miközben Pignier igazgató úr ezt mesélte, nagy nevetésben a combját csapkodta. Aztán komolyra fordította a szót. Kérem, Braille úr – így mondta nekem, anyus, pontosan így mondta: Braille úr... Nekem, egy egyszerű nyeregkészítőnek – hagyják nyáron dolgozni a saját elgondolásán, hogy ősszel megmutathassa nekünk, mire ment vele. Az ugyanis, hogy a százados olyan pontokból készített ábécét, mint ami a dominóköveken látszik, neki is nagyon megtetszett, de merőben másképp képzelte a felhasználásukat, mint az a rátarti tudós. Ebben az ügyben ez a gyerek – így mondta, anyus, pontosan így! – okosabb, mint az egész akadémia! Egész a kapuig kikísért. A többi szülő csak lesett minket. Búcsúzásakor ott előttük kezét rázott velem, s nagy

Braille emlékdollár

hangosan, hogy ők is hallják, kijelentette, hogy egyszer még nagyon büszkék leszünk Louis-ra.

És itt jön a titok lényege, anyus. Az a böklukasztó, amit a kezében láttál ugyanis tompa. Velem közörcsültette tompára a végét. Azzal nyomkodta hetek óta kartonpapírokba a pontjait. Tegnap aztán a nyakamba ugrott. Elkészültem, apa, megvan! – mondta lelkesen. Mutogatta a pöttyös papírjait. Becsuktam a szemem, tapogattam, de épp úgy jártam, mint azok a katonák. Fizethetnének nekem, bármennyit is: egy betűt sem tudtam helyesen kitapogatni. Ez azonban nem szegte a kedvét, egyszerűen kinevetett az ügyetlenségemért. Ma este akarja bemutatni a találmányát. Esküdj meg anyus, hogy meglepődsz majd!

– Így mondta, apus? Büszkék leszünk rá? És te ezt válasz nélkül hagytad? Miért nem mondtad, hogy már így is nagyon büszkék vagyunk rá?

Aznap este, vacsora után Louis figyelmet kért és egy kisebb előadásba kezdett:

– Volt nálunk az iskolában egy katonatiszt, aki kitalált egy írást a császárnak, hogy éjszaka is olvashassák a gyorsparancsokat. Elhozta nekünk, vakoknak is, mert szerintem mi úgy is örök éjszakában élünk. Az ábécé betűit egy 6x6-os négyzetben helyezte el. Megszámozta a sorokat és az oszlopokat, így minden betű kiadott egy kétjegyű számot. Úgy képzeljétek el, hogy az „a” az első sor első oszlopában volt, tehát az volt a 11-gyel jelzett, a „t” a negyedik sor második oszlopába került, tehát az volt nála a 42-es számú betű. Ezeket a betűket jelző számokat aztán két oszlopban elhelyezett domború pontokkal ábrázolta. Mindkettőben hatpontnyi hely volt egymás alatt. Az első oszlopba minden betűnél a sort jelezte a domború pötty, a mellette levőben meg azt az oszlopot, amiben az adott betű volt. A pontok gyorsan kitapinthatók. Mondtam is neki, hogy ez jó ötlet, csak nem kellene a táblázathoz ragaszkodnia. Sok ez a tizenkét ponthely, mert egyszerre nem lehet letapintani, húzogatnia kell az embernek az ujját. Elég lenne annyi pötty, hogy a felső ujjbegyünkkel azonnal érezzünk egy-egy betűt. De nem lehetett vele értelmesen beszélgetni. Semmit nem fogadott el, pedig én csak segíteni akartam neki. Parancsolgatóshoz szokott, ahhoz hogy mindenki engedelmeskedik neki... Nem hitte el azt sem, hogy a sűrűbben használt hangokat kellene a legegyszerűbben felismerhetővé tenni, mert az meggyorsítaná az

olvasást, írást. Meg a többit sem. Hogy ne számolni kelljen a pontokat, hanem az alakjukat érezni. Azon meg végképp felháborodott, hogy szerintem nagyon is hiányozik a vessző, a záró- és a kérdőjel. Az írásában nem lehet tudni hol a vége vagy kezdete egy mondatnak. Kiabált velem, szemtelen tacsónak nevezett, pedig amit mondtam, az igazán könnyen belátható. Amikor dülva-fúlva elrohant, az igazgató úr magához ölelt, megsimogatta a fejemet, és azt mondta: csináljam meg a magam pontabécéjét úgy, ahogy én gondolom. Megígérte, hogy a vakneveldeben is próbát tetet majd velem, használható lesz-e az írás-olvasásban.

Tegnap elkészültem, ma egész nap gyakoroltam. Készítettem egy csomó betűt is. Tessék, ezek azok. Apa, ezekre légy szíves írd rá, hogy á, ezekre meg bé! Juliette, ezek a te betűid, Pierre ezek a tieid. Így, ahogy jönnek az ábécében. Minden darabra írjátok rá, hogy melyik betűnek felel meg, mert apáról kiderült, hogy bár csak két oszloppal és három sorral kell megbirkóznia, nem érzi az ujjával, hogy hogy állnak a pontok.

– Nekem megy! – kiáltott fel a legkisebb testvére, Lisette. – Ez az „l”!

– Függetlenül három pont, s jobbra lent egy mellette?

– Aha.

– Akkor az csak úgy néz ki, mint az „l”, de az nálam a „v”, ha nem lenne mellette pötty, akkor lenne a neved eleje. Vét írd fel föléjük!

– Anya, hol vagy? – kérdezte Louis.

– Itt a sarokban. Csak annyira meglepődtem, hogy szóhoz sem jutok.

– Neked jutott az utolsó négy betű az ábécéből.

Louis figyelte a hangokat. Alig várta, hogy mindenki letegye a tollat.

– Ugye, kész vagytok? – kérdezte izgatottan, pedig hallotta, hogy már senki sem ír. Meg is csóválta a fejét, a maga csacsiságán, de tudta, hogy miért izgul ennyire. Most jön számára csak az igazi próba.

– Nos, akkor ott az összes betűm, meg a pontom, a vesszőm, felkiáltójelem és rájuk van írva melyik-melyik, hogy ti is tudjátok. Most rakjátok ki az asztalon mondatokat belőlük! Szorosan tegyétek egymás mellé a kartonokat. Én meg elolvasom, hogy mit írtatok.

Először Pierre végzett.

– Gyere, olvasd!

Louis mutatójaja remegve közelített minden betűre, ujjbegyét kicsit meghintáztatta rajtuk, s máris a következő kartonlapocskára dudorait kutatta. Amikor az utolsóig ért, fülig érő szájával beszélte el a mondatot:

– Azt írtad: akkor is szeretünk, ha belegabalyodsz a mondatba és nem sikerül felolvasnod... Köszönöm, bátyókám. Én is szeretlek benneteket, de látod, sikerült. Valami nehezebbet kérek!

Most Gerard hívta az asztal másik oldalához:

– Gyere, öcsi! De ezt nem elég ám felolvasnod, el is kell énekelned!

– Erre nem is gondoltam! – töprengött parányit Louis. – A kottairást is ki kell majd találnom, de ez ugye olyan dal, amit ismerek?

Louis ujjá most száguldani látszott az előbbihez képest. Alig ért a mondat végére már énekelte is a maga kisfiús, mégis telt hangján:

– Elment a kislány virágot szedni, vele ment kedves barátja... Nem hagyta letépni a virágokat... – ám ekkor megtorpant, abbahagyta az éneklést.

– Mi ez? Csapdát állítottál? Én ezt a disznóságot fel nem olvasom, itt kislányok is vannak. Nem így folytatódik a nóta, hanem úgy, hogy „tüzesen csókol a szája”.

Gerard megtapsolta:

– Csakugyan tudsz olvasni! Bravó, öcsi!

– No és ezzel mit kezdesz? Ezt egy görög klasszikus, Szophoklész írta – vágott közbe türelmetlenül Armelle.

– Sok van, mi csodálatos – tapogatta le Louis kárpázatos gyorsasággal –, de az embernél nincs semmi csodálatosabb!

– Éljen! Éljen! Valóban az van ide írva! – lelkesültek a többiek.

– No, és ez mi, amit én írtam ide? – kérdezte Lisette.

– Ez a Marseillaise első két sora, hugi. De mégis csak el-nek írtad az egyik vé-betűt. Itt az áll, hogy „Evőre ország népe!” Nem „evőre!”, hanem „előre!”.

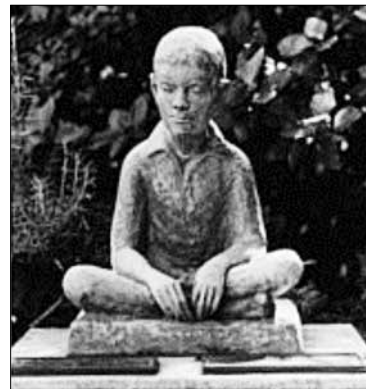
– Ezt is olvasd fel, fiacskám! Én egy nagyon hosszú mondatot raktam össze, anyáddal – szólalt meg az apja.

– Én nem... – szólt közbe az anyja – én csak itt..., illetve... A csudába! Csak az biztos, hogy én nagyon meglepődtem.

Louis elmosolyodott, de máris tapogatta a sort és egyből olvasta is fennhangon:

– Igaza volt Pignier igazgató úrnak.

Louis Braille (1809-1852), miután befejezte tanulmányait, haláláig tanárként dolgozott a párizsi Vakok Intézetében. Ő volt az első hivatalosan kinevezett látásvesztett pedagógus Franciaországban. A gyerekkorában kidolgozott (később a kottairásra alkalmas zenei és a tudományos munkákhoz elengedhetetlen matematikai jelekkel általa bővített) Braille-írás a XIX. század végére világszerte elterjedt. A statisztikák szerint a világon ma 16 millió (másfél Magyarországnyi) vak ember él. Mindannyian halálával telten emlegetik az egykori kisfiút.

Braille szobra
Bermudán

Hiába tapogatózott azonban zavarodottan tovább, csak az üres asztallapot érezte.

– És hol a többi apa? Azt mondtad nagyon hosszú lesz – kérdezte csalódottan.

– Nem volt annyi betűd, meg annyi türelmem, hogy kiírjam. Inkább elmondom szóban. Ez a folytatás: kisgyerekként okosabbnak bizonyultál az akadémiai tudósoknál. Tizenkét éves korodra elérted, vagy már csaknem elérted, amiről eddig álmodtál. Mindannyian láttuk, hogy működik, amit kitaláltál. Nagyon gyorsan és magabiztosan lehet a betűidet használni. A vakok is le tudnak majd bármit írni, s ha lesznek majd tapogatózó könyvek, el is olvashatják, amit akarnak. Az persze nem biztos, hogy rólad fogják elnevezni, lehet, hogy nem Braille-írásként tartják majd számon, de az egészen bizonyos, hogy – amint vágytál is rá – haló poraidban is áldani fogják érte a neved. Világhírű leszel! És mivel a vezetéknevünk közös, a dicsfényedből ránk és testvéreidre is hull néhány sugár. Anyád és én is roppant büszkék vagyunk rád.

Az utolsó szavaknál már meg-megbicsaklott a hangja. Láthatóan a könnyeivel küszködött. A meg-

hatottság mindenkiben bennrekesztette a hangokat. Angyal szállt át a szobán – szokták mondani. Hirtelesen arra lettek figyelmesek, hogy Armelle lázas sietőséggel megint kirak valamilyen szöveget. Biztatnia sem kellett, Louis máris tapogatózni kezdte a sorokat. Előbb némán végigolvasta, majd újra dalra fakadt:

– Megint énekelnem kell: Készen áll már a híd, táncot járnak Avignonban. Készen áll már a híd, körtánc járja a hídon.

A többiek is vele daloltak. Lisette kérlelni kezdte:

– Táncoljuk is!

Nemcsak a gyerekek, rövidesen a szüleik is úgy topogtak vidáman közöttük, ahogyan a dal kívánta. Rég látták Louis-t ilyen önfeledtnek. Nem fogták ugyan a kezét, de különösen ügyeltek, hogy ha kell, elkapják, mielőtt orra bukna.

– A katonák így járnak, katonásan járnak... A gyerekek így járnak, ugrándozva járnak... A kisasszonyok így járnak, pipiskedve járnak... Az öregek így járnak, tipegősen járnak... A hírességek így járnak, nagy peckesen így járnak... – pörögtek, forogtak vidáman.

Hegedűs Sándor

Rendbe szedtük...

Mármint ábécérendbe! A következő közmondások minden egyes szavát külön-külön betűrendbe állítottuk. Ha ügyesen visszakevered valamennyit, tíz nép bölcsességével gazdagodhatsz.

1.) AHLO AAHNTV AÁCKSSZ ANV, OTT ICNNS IMT EINN.

(lengyel közmondás)

2.) AGHOY AZ EGÖR AÁDMR EEÉKLN GÚY CCEEEGIKNRSS A ÁFIKKÓ SI.

(német közmondás)

3.) A AAÁBLRTT SI GÚY AGKNUVY, IMNT AZ EELŐSV: ÉJKKRÜ, GHOY AADJMNOR, DE DIJKSUZ, AH ÁGIKOS AADM.

(zsidó közmondás)

4.) ACKS AKOZ AÁKLNT ÁINSTTZ, AEIKKKN KNNÖY AAÁTTTZ A EÉMSTZ.

(görög közmondás)

5.) BDGLOO BEEEEKKNMR ÁEGLLM AZ DIÓ.

(ruszin közmondás)

6.)EÉHS BEEMR AÁCNR AGHUZ A LMOOSY.

(lengyel közmondás)

7.) A AISTTZ ÉKZ EMN LORSUZ AÁMORSS.

(német közmondás)

8.) AZ EÉHS ÍSVZ ÉGM A GKOÓR ÁGLMNOORY IS ÁÁBBRV.

(cigány közmondás)

9.) A ÁHZ ÉGNY AÁBKLÓRS ÁHMOR AZ ANOSSYZ ÁÁLLNV GIKNSUYZ.

(horvát közmondás)

10.) A AÁDEGKKÖRV A AÁBNRS IS ACGIKLLNOS.

(orosz közmondás)

11.) AAADKKNOR A ÁKKTUY, DE A AAFKRS EELN AEFKNOÖSSZ.

(örmény közmondás)

12.) EEEGMTVV A BBEEIKÖTT, AAGKMNTU EJKTÜV EGM.

(román közmondás)